

Under denna rubrik presenteras i varje nummer aktuell statistik, kommenterad av olika forskare. Respektive forskare ansvarar själv helt och hållet för sina slutsatser. Redaktionen välkomnar debatt och inlägg.

Lennart Erixon

Sysselsättning genom sänkta reallöner – några reflektioner

Den höga arbetslösheten i Västeuropa beror på att löner och lönebikostnader är för höga. Tesen drivs av OECD och även, om än inte lika entydigt, av EU. Den socialdemokratiska regeringen i Sverige tycks ha accepterat en teori om att arbetslöshet beror på höga reallöner, en teori som partiet utmanade under 1930-talet. Sänkningen av ersättningen vid arbetslöshet och översynen av arbetsmarknadslagstiftningen tyder på en socialdemokratisk omsvängning.

Det finns två teorier om att höga reallöner leder till minskad sysselsättning och ökad arbetslöshet. Enligt den första kommer ett lands konkurrenskraft att försämrans om reallönerna ökar mer än i konkurrentländerna. En förutsättning är att lönenackdelen inte uppvägs av en högre produktivitetstillväxt eller en depreciering av valutan.

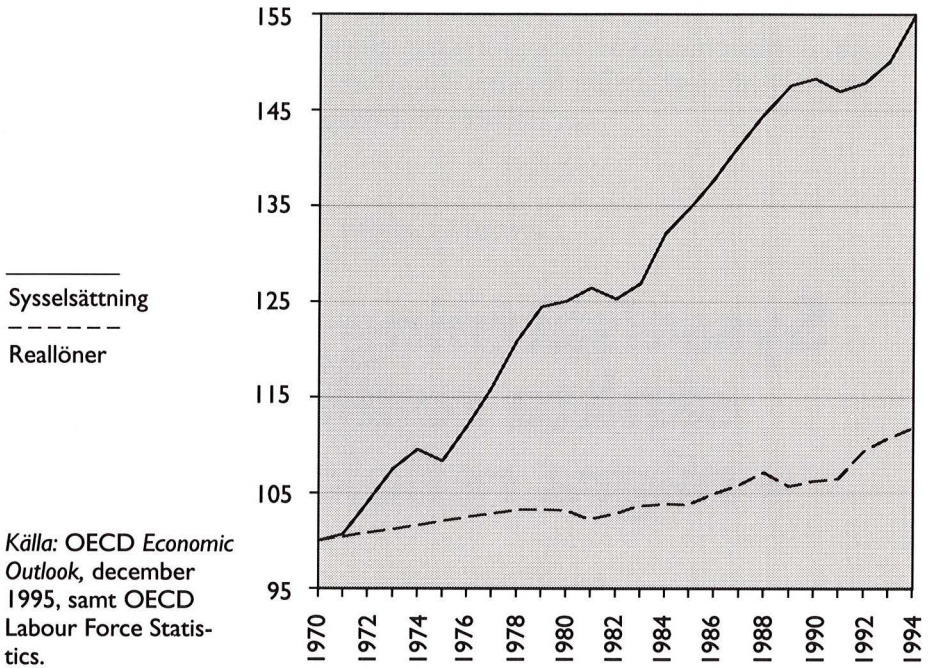
Enligt den andra teorin kommer företag att anställa personer med en lägre (marginal)produktivitet om real-

lönerna sjunker. Teorin utgår från att produktionsmetoder och näringar är mer eller mindre arbetsintensiva. Höga löner kommer att hämma utvecklingen av arbetsintensiva verksamheter. Teorins anhängare brukar också lägga till att höga priser på tjänster leder till eget arbete i hushållen i stället för till sysselsättning i näringslivet.

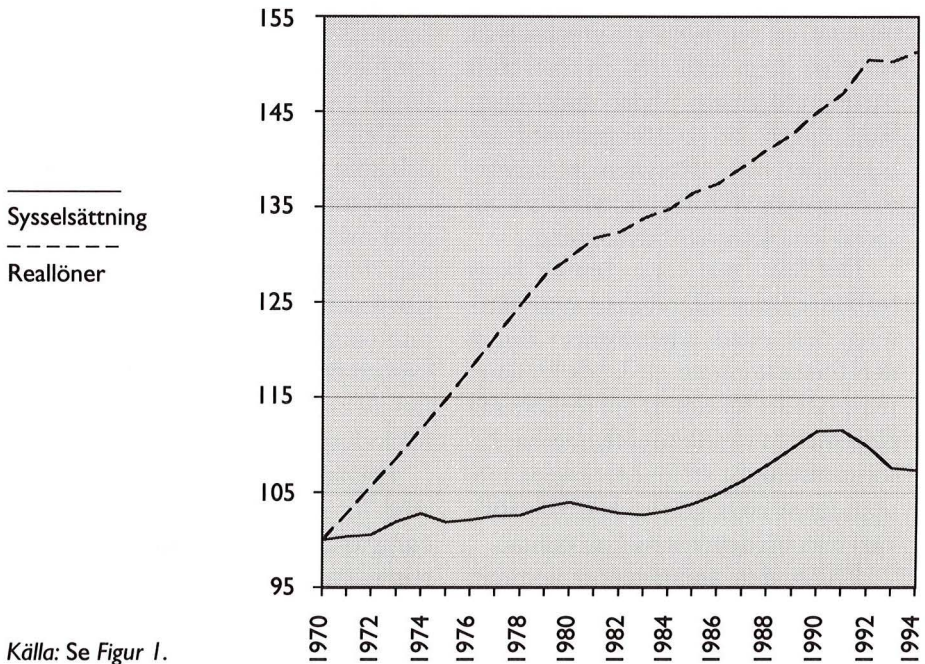
Den andra teorin har satts i fokus i debatten om den höga arbetslösheten i Västeuropa under 1990-talet – nya jobb måste skapas genom lägre löner och lönebikostnader i den privata tjänstesektorn. Arbetslösheten sjönk inte nämnvärt i t ex Sverige trots en exportboom som i hög grad orsakades av en förbättrad konkurrenskraft för industrin.

Frågan är om det finns empiriska stöd för ett påstående om att Västeuropas/Sveriges sysselsättning kan stimuleras genom sänkta reallöner – påståendet kallas "reallönehypotesen" i fortsättningen. Inte oväntat ger den

Figur 1. Sysselsättning och reallöner i USA 1970–1994.

Figur 2. Sysselsättning och reallöner i Västeuropa 1970–1994.

Tabell 1. Reallöner och sysselsättning i USA, Canada och Sverige.

	1971	1981	1991
Reallöner			
USA	100	108	117
Canada	100	115	131
Sverige	100	115	129
Sysselsättning			
USA	100	124	147
Canada	100	130	146
Sverige	100	111	119

Källor: OECD, *National Accounts-II*, olika nummer.

empiriska forskningen ingen entydig bild av reallönens effekter på sysselsättningen och av de bakomliggande drivkrafterna (Bean 1994). Jag ska kommentera några uppgifter om reallöner och sysselsättning som används av anhängare till reallönehypotesen. Min kommentar är empiriskt förankrad, men den utgör knappast något tungt bidrag till den kvantitativa forskningen på området.

Figurerna 1 och 2 visar att sysselsättningen ökat kraftigt i USA men knappast alls i Västeuropa sedan början av 1970-talet. Däremot ökade reallönerna betydligt mer i Västeuropa än i USA. Slutsatsen ligger nära till hands, att sysselsättningen hade utvecklats gynnsammare i Västeuropa om reallöneökningarna varit blygsammare.

Men en trovärdig slutsats måste baseras på en mer omfattande studie än den av löner och sysselsättning i två länder/regioner, USA och Västeuropa. Det finns länder som varken hamnar i den amerikanska eller västeuropeiska kategorin. Låt oss jämföra förändringen i reallöner och syssel-

Tabell 2. BNP och BNP per anställd i USA, Canada och Sverige.

	1971	1981	1991
BNP			
USA	100	134	170
Canada	100	146	184
Sverige	100	120	145
BNP/anställd			
USA	100	108	116
Canada	100	112	126
Sverige	100	108	122

Källor: Se *Tabell 1*.

sättning i Sverige – som här får representera Västeuropa – med den i USA och Canada. *Tabell 1* visar utvecklingen från 1971 till 1981 respektive 1991.

Den kanadensiska sysselsättningen har ökat ungefär lika mycket som den amerikanska. Men reallönerna ökade faktiskt *mer* i Canada än i Sverige.

Anhängarna av en låglönestrategi för Västeuropa skulle kunna replikera att Canada är ett undantag, en *s k outlier*. Men det finns plausibla förklaringar till att sysselsättningen ökat kraftigt i USA och Canada men inte i Sverige. BNP-tillväxten var betydligt högre i Nordamerika än i Sverige under 1970- och 1980-talet – se *Tabell 2*. Skillnaden i BNP-tillväxt kan i sin tur förklaras av att investeringskvoten (de materiella investeringarnas andel av BNP) utvecklats gynnsammare i USA och Canada än i Sverige (och Västeuropa) och av demografiska faktorer. Befolkningen i arbetsför ålder ökade betydligt mer i Nordamerika än i Sverige (och Västeuropa), se OECD 1995, tabellerna 1.2 och 6.8 och Erixon (1994, s 20–22).

Men en anhängare av reallönehypotesen behöver inte ge upp. Höga investeringar i Nordamerika kan ha orsakats av låga reallöner, ett samband som ofta överskuggas av att investeringar resulterar i produktivtets- och reallöneökningar. Det är svårt att belysa hela orsakskedjan trots användningen av avancerad regressionsteknik.

Vidare är det fullt förenligt med reallönehypotesen att ett ökat arbetsutbud (se de demografiska faktorerna ovan) kan påverka sysselsättningen via effekterna på reallönen – en ökad konkurrens om jobben leder till en press "nedåt" på lönerna. Löneanpassningen kan ha förhindrats i Canada av arbetsrätt och starka fackföreningar.

Låt oss anta i linje med reallönehypotesen att en minskad reallön är förbunden med en ökad sysselsättning i OECD-området. (Canada är antingen en *outlier* eller också gäller korrelationen också för Canada efter att hänsyn tagits till andra oberoende variabler än reallönen.) Men det finns ekonomer som fortfarande ifrågasätter att hög sysselsättning beror på låga reallöner.

William J Baumol är känd för sin teori om den "kostnadssjuka" tjänstesektorn. Rika västländer med USA i spetsen har ett stort antal lågproduktiva tjänstesektorer med begränsade möjligheter att rationalisera. Behovet av arbetskraft är stort samtidigt som reallönetillväxten är låg (allt annat givet) i dessa ekonomier – de "lägpresterande" sektorerna måste nämligen kompensera sina låga produktivitetsökningar med prishöjningar.

Tabell 3. Tjänstesektorns andel av BNP i fasta och löpande priser.

	1971	1981	1991
<i>Fasta priser</i>			
USA	64,2	66,5	69,8
Canada	52,5	55,3	57,3
Sverige	52,6	57,8	59,7
<i>Löpande priser</i>			
USA	63,3	64,2	72,5
Canada	50,8	52,4	58,2
Sverige	47,9	57,2	59,5

Källor: Se Tabell 1.

Ett viktigt antagande är här att de nominella löneökningarna är lika stora i alla sektorer (Baumol *et al* 1989, s 115–142). Den låga reallönetillväxten i USA speglar att tillväxten i (arbets-)produktivitet varit svag i de tjänstesektorer som är överrepresenterade. Den är i sig inte orsak till den exceptionella sysselsättningsökningen.

Enligt Baumol har den lågproduktiva tjänstesektorns andel av BNP uttryckt i *fasta priser* inte ökat i USA under efterkrigstiden. På grund av "kostnadssjukan" har dock sektorns andel av BNP ökat dramatiskt i *löpande priser*.

Tabell 3 jämför förändringen i tjänstesektorns andel av BNP i fasta och löpande priser i USA, Canada och Sverige fr o m 1971. (Baumols lågproduktiva sektor stod 1991 för 57 procent av det totala förädlingsvärdet i tjänstesektorn.)

Uppgifterna om USA (och Sverige) stödjer Baumols teori – tjänstesektorns andel har ökat betydligt mer i löpande än i fasta priser. Ökningen i produktionen per anställd var dess-

utom lägre i USA än i Canada och Sverige, se *Tabell 2* och OECD (1995, tabell 3.7).¹

Men Baumols teori är inte invändningsfri. Den verkar bara giltig för 1980-talet i fallet USA. Vidare kan den inte förklara varför sysselsättningen ökade mer i USA än i Sverige. En principiell svaghet i Baumols teori är att den inte beaktar möjligheten av *lönespridning*. Baumol räknar med att lönerna ska utjämnas genom arbetskraftens rörlighet. I själva verket har lönespridningen ökat i USA från början av 1980-talet (Borjas *et al* 1994 och Topel 1994).

Tabell 4 jämför reallöneökningarna i USA, Canada och Sverige för anställda inom *tillverkningsindustrin* under samma period som ovan.

Reallönerna för industrianställda har ökat nästan lika mycket i USA som i Sverige och Canada. Det illustrerar att en ökad lönespridning ägt rum mellan näringar i USA under de senaste decennierna (jämför med *Figur 1* och 2).

Reallönehypotesen försvagas av Baumols teori. Men hypotesen kan absolut inte avfärdas med hänvisning till USA, speciellt inte om den kompletteras med ett antagande om ökad lönespridning.²

Den exceptionella sysselsättningsökningen i USA har sannolikt haft flera orsaker varav en del har samspelat. En hög efterfrågan på lågproduktiva tjänster (se Baumols tes) har tillfredsställts genom en ökad tillgång på okvalificerad arbetskraft. Det ökade utbudet av lågutbildade under 1980-talet – som bl a åstadkommit genom omfattande immigration – har för-

Tabell 4. Reallöner och sysselsättning för anställda i tillverkningsindustrin i USA, Canada och Sverige.

	1971	1981	1991
<i>Reallöner</i>			
USA	100	115	123
Canada	100	108	129
Sverige	100	118	127
<i>Sysselsättning</i>			
USA	100	110	100
Canada	100	121	106
Sverige	100	100	87

Källor: Se *Tabell 1*.

modligen pressat ned lönenivåerna på en arbetsmarknad med få regleringar och försvagade fackföreningar, vilket ytterligare stimulerat sysselsättningen i lågproduktiva sektorer. Bristen på alternativ sysselsättning för den utbildade arbetskraften har förhindrat en löneutjämning mellan näringar.

Men det finns fler förklaringar till "det amerikanska undret". Sysselsättningen har stimulerats av framväxten av en högproduktiv, ofta exportorienterad, tjänstesektor utan motsvarighet i Sverige – denna "framtidsbransch" inom tjänstesektorn fångas varken upp av Baumols teori om "kostnads-

¹ En prövning av Baumols teori försvåras av den offentliga sektorns betydelse i framför allt Sverige.

² Aggregerade studier av USA ger inga starka argument för reallönehypotesen. USA är det enda OECD-land som vare sig på kort eller lång sikt uppvisar ett negativt samband mellan reallöner och sysselsättning. Dessa studier omfattar dock bara ett fåtal observationer under 1980-talet (Bean 1994, s 597–600).

sjuka" eller av reallönehypotesen.³ Sysselsättningen ökade faktiskt mer i den högproduktiva tjänstesektorn än i den lågproduktiva under 1980-talet i USA.

Reallönehypotesen kan inte kritiseras för att den är helt oförmögen att förklara det amerikanska undret eller för att den är irrelevant i fallet Europa. Invändningar kan däremot resas mot hypotesen om den gör anspråk på att vara den enda rimliga. Här är det faktiskt möjligt att hänvisa till USA. En högproduktiv tjänstesektor med god lönebetalningsförmåga har svarat för en betydande del av sysselsättningsökningen i USA.

Docent Lennart Erixon
Nationalekonomiska institutionen
vid Stockholms universitet
och Arbetslivsinstitutet

Referenser

- Baumol, W J, Blackman, S A B & Wolff, E (1989), *Productivity and American Leadership – The Long View*. The MIT Press, Cambridge Massachusetts.
- Bean, C R (1994), "European Unemployment: A Survey". *Journal of Economic Literature*, Vol 32, s 573–619.
- Borjas, G J & Ramey, V A (1994), "Time-Series Evidence on the Sources of Trends in Wage Inequality". *American Economic Review*, Vol 84, s 10–16.
- Erixon, L (1994), *Investeringar och lönsamhet*. Bilaga 7 till Långtidsutredningen 1995. Fritzes, Stockholm.
- OECD (1995), *Historical Statistics, 1960–1993*.
- Topel, R H (1994), "Regional Labour Markets and the Determinants of Wage Inequality". *American Economic Review*, Vol 84, s 17–22.

³ Sysselsättningen i tjänstesektorn i USA har stimulerats under 1990-talet av en expansiv penningpolitik.